

**TARIX DARSLARIDA KOMPETENSIYAVIY YONDASHUVNI AMALGA
OSHIRISHNING METODIK ASOSLARI**

Axmatov Sanjar Nurmurodovich
Jondor Agrotexnologiyalar texnikumi
Tarix fani o'qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada tarix darslarida kompetensiyaviy yondashuvni joriy etishning metodik asoslari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida kompetensiyaviy yondashuvning mazmuni, uning tarix ta'limidagi o'рни hamda o'quvchilarda tarixiy tafakkur, tanqidiy fikrlash va ijtimoiy faollikni rivojlantirishdagi ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, tarix darslarida muammoli ta'lim, loyiha asosida o'qitish, manbalar bilan ishlash, bahs-munozara va interfaol metodlardan foydalanish orqali kompetensiyalarni shakllantirish imkoniyatlari asoslab beriladi. Maqolada kompetensiyaviy yondashuvni amaliyotga tatbiq etish bo'yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar

tarix ta'limi, kompetensiyaviy yondashuv, metodik asoslar, tarixiy tafakkur, tanqidiy fikrlash, interfaol metodlar, ta'lim samaradorligi.

Аннотация

В статье рассматриваются методические основы реализации компетентностного подхода на уроках истории с теоретической и практической точек зрения. В ходе исследования раскрывается сущность компетентностного подхода, его значение в историческом образовании, а также его роль в формировании исторического мышления, критического мышления и социальной активности учащихся. Особое внимание уделяется возможностям формирования ключевых компетенций посредством проблемного обучения, проектной деятельности, работы с историческими источниками, дискуссий и интерактивных методов. В статье также представлены методические рекомендации по внедрению компетентностного подхода в процесс обучения истории.

Ключевые слова

историческое образование, компетентностный подход, методические основы, историческое мышление, критическое мышление, интерактивные методы, эффективность обучения.

Annotation

This article analyzes the methodological foundations of implementing a competency-based approach in history lessons from both theoretical and practical perspectives. The study explores the essence of the competency-based approach, its role in history education, and its significance in developing students' historical thinking, critical thinking, and social engagement. Particular attention is paid to the opportunities for forming key competencies through problem-based learning, project-based activities, work with historical sources, discussions, and interactive teaching methods. The article also offers methodological recommendations for integrating the competency-based approach into history teaching practice.

Keywords

history education, competency-based approach, methodological foundations, historical thinking, critical thinking, interactive methods, teaching effectiveness.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimida shaxsni har tomonlama rivojlantirish, uni mustaqil fikrlovchi va ijtimoiy faol subyekt sifatida shakllantirish ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Bu jarayonda fanlarni o'qitish mazmuni nafaqat bilimlarni o'zlashtirishga, balki o'quvchilarda hayotiy kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltirilmoqda. Ayniqsa, tarix ta'limi o'quvchilarda tarixiy tafakkur, ijtimoiy ong, vatanparvarlik va fuqarolik mas'uliyatini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois tarix darslarida kompetensiyaviy yondashuvni amalga oshirish masalasi bugungi ta'lim islohotlari kontekstida dolzarb hisoblanadi.

An'anaviy tarix ta'limida ko'proq fakt va voqealarni yod olishga yo'naltirilgan yondashuv ustuvor bo'lib kelgan bo'lsa, zamonaviy ta'lim konsepsiyasi o'quvchining bilimni amaliy faoliyatda qo'llay olish, tarixiy hodisalarga tanqidiy yondashish va mustaqil xulosa chiqarish qobiliyatlarini rivojlantirishni talab etadi. Kompetensiyaviy yondashuv esa aynan ushbu talablarni qondiruvchi pedagogik model bo'lib, u tarix fanini o'qitishda mazmun, metod va natijalarni o'zaro uyg'unlashtirishni taqozo etadi.

Tarix darslarida kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish o'quvchilarning tarixiy bilimlarini chuqurlashtirish bilan birga, ularni tahlil qilish, solishtirish, sabab-oqibat bog'lanishlarini aniqlash hamda tarixiy manbalar bilan mustaqil ishlash ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Bunda muammoli ta'lim, loyiha faoliyati, interfaol metodlar va tarixiy hujjatlar bilan ishlash kabi zamonaviy metodik vositalar muhim o'rin tutadi.

Mazkur maqolada tarix darslarida kompetensiyaviy yondashuvni amalga oshirishning metodik asoslari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan yoritilib, uning ta'lim samaradorligini oshirishdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari tarix fani o'qituvchilariga dars jarayonini kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etish,

o'quvchilarda barqaror tarixiy va ijtimoiy kompetensiyalarni shakllantirish bo'yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Bugungi kunda ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar o'quvchilarning faqat faktologik bilimlarini emas, balki ularning ijtimoiy, kommunikativ va intellektual kompetensiyalarini rivojlantirishni ustuvor vazifa sifatida belgilamoqda. Shu nuqtayi nazardan, tarix fanini o'qitishda kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish zamonaviy ta'lim talablaridan kelib chiqadigan muhim masalalardan biri hisoblanadi. Tarix darslari orqali o'quvchilarda tarixiy tafakkur, tanqidiy fikrlash, fuqarolik ongini shakllantirish ta'lim mazmunining muhim yo'nalishiga aylanmoqda.

Amaliy tajribalar shuni ko'rsatadiki, an'anaviy yondashuv asosida tashkil etilgan tarix darslari ko'pincha voqea va sanalarni yodlashga yo'naltirilgan bo'lib, o'quvchilarning bilimlarni hayotiy vaziyatlarda qo'llash, tarixiy hodisalarga mustaqil baho berish va mantiqiy xulosa chiqarish ko'nikmalarini yetarli darajada rivojlantirmaydi. Bu esa tarix ta'limining tarbiyaviy va amaliy ahamiyatini pasaytiradi. Kompetensiyaviy yondashuv esa o'quvchini bilim oluvchi emas, balki faol o'rganish subyekti sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Davlat va jamiyat taraqqiyoti sharoitida yosh avlodning tarixiy ongini yuksaltirish, ularni milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiq ruhda tarbiyalash muhim ijtimoiy vazifa hisoblanadi. Tarix darslarida kompetensiyaviy yondashuvni qo'llash orqali o'quvchilarda manbalar bilan ishlash, tarixiy jarayonlarni tahlil qilish, sabab-oqibat munosabatlarini aniqlash hamda fuqarolik pozitsiyasini shakllantirish imkoniyatlari kengayadi. Shu bois ushbu yondashuvning metodik asoslarini ilmiy jihatdan o'rganish va amaliyotga tatbiq etish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, kompetensiyaviy yondashuvni samarali amalga oshirish tarix fani o'qituvchisidan yangicha metodik tafakkur, innovatsion dars modellarini ishlab chiqish va zamonaviy pedagogik texnologiyalardan oqilona foydalanishni talab etadi. Shu jihatdan, mazkur mavzuning ilmiy tadqiq etilishi tarix ta'limi sifatini oshirish, dars jarayonini takomillashtirish va o'quvchilarda barqaror kompetensiyalarni shakllantirish uchun zarur va dolzarbdir.

ASOSIY QISM

Tarix ta'limida kompetensiyaviy yondashuvning asosiy mazmuni o'quvchilarda tarixiy bilimlarni o'zlashtirish bilan bir qatorda, ushbu bilimlarni tahlil qilish, baholash va real ijtimoiy vaziyatlarda qo'llay olish ko'nikmalarini shakllantirishdan iborat. Ushbu yondashuv tarix fanini o'qitishda natijaga yo'naltirilgan ta'limni ta'minlab, o'quvchilarning tarixiy tafakkuri, tanqidiy fikrlashi va fuqarolik pozitsiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, kompetensiyaviy yondashuv ta'lim mazmuni, o'qitish metodlari va baholash tizimi o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ta'minlashni talab etadi.

Tarix darslarida kompetensiyalarni shakllantirish, avvalo, o'quvchilarda tarixiy tafakkurni rivojlantirish bilan bog'liq. Tarixiy tafakkur voqealarni vaqt va makon doirasida tushunish, sabab–oqibat munosabatlarini aniqlash hamda tarixiy jarayonlarga xolis baho bera olish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Bu jarayonda muammoli savollar, tahliliy topshiriqlar va tarixiy vaziyatlarni modellashtirish kabi metodlar muhim ahamiyat kasb etadi. O'quvchilar tarixiy faktlarni solishtirish, umumlashtirish va xulosa chiqarish orqali mustaqil fikrlashga o'rganadilar.

Kompetensiyaviy yondashuvni amalga oshirishda tarixiy manbalar bilan ishlash metodikasi alohida o'rin tutadi. Birlamchi va ikkilamchi manbalar asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning axborotni tanqidiy tahlil qilish, dalillarni baholash va tarixiy hodisalarga turli nuqtayi nazardan qarash ko'nikmalarini shakllantiradi. Tarixiy hujjatlar, xaritalar, statistika materiallari va vizual manbalardan foydalanish o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirib, tarix fanining ilmiy mohiyatini chuqur anglashga yordam beradi.

Tarix darslarida kompetensiyaviy yondashuvni ta'minlashda interfaol va innovatsion metodlarning ahamiyati katta. Munozara, debat, loyiha asosida o'qitish, rolli o'yinlar va keys-stadiylar orqali o'quvchilar tarixiy bilimlarni amaliy faoliyat jarayonida qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladi. Bunday metodlar o'quvchilarning muloqot madaniyatini, jamoada ishlash va o'z fikrini asoslab berish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Natijada tarix darslari mazmunan boyib, o'quvchilarning faolligi ortadi.

Kompetensiyaviy yondashuvning samarali amalga oshirilishi baholash tizimini ham qayta ko'rib chiqishni talab etadi. An'anaviy baholash usullari ko'proq bilim hajmini aniqlashga qaratilgan bo'lsa, kompetensiyaviy baholash o'quvchining bilimni qo'llay olish, tahlil qilish va muammolarni hal etish qobiliyatini aniqlashga yo'naltiriladi. Portfoliolar, loyiha ishlari, taqdimotlar va reflektiv topshiriqlar o'quvchilarning kompetensiyalarini baholashda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

Shuningdek, tarix fani o'qituvchisining metodik mahorati kompetensiyaviy yondashuvni muvaffaqiyatli joriy etishda hal qiluvchi omil hisoblanadi. O'qituvchi dars jarayonini loyihalashda o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olishi, ta'lim maqsadlarini aniq belgilashi hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni oqilona qo'llashi lozim. Bu esa tarix ta'limining sifatini oshirish, o'quvchilarda barqaror kompetensiyalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Hozirgi globallashuv va axborot oqimi jadallashgan sharoitda ta'lim tizimi oldida turgan asosiy vazifalardan biri o'quvchilarda mustaqil fikrlash, tarixiy hodisalarga tanqidiy yondashish va ijtimoiy jarayonlarni ongli ravishda anglash kompetensiyalarini shakllantirishdan iborat. Ayniqsa, tarix fanini o'qitishda o'quvchilarning faktologik bilimlari bilan cheklanib qolmasdan, ularni real hayotiy vaziyatlarda qo'llay olish qobiliyatini rivojlantirish zarurati tobora kuchayib bormoqda. Shu jihatdan, tarix

darslarida kompetensiyaviy yondashuvni chuqur o'rganish va uni amaliyotga samarali tatbiq etish dolzarb ilmiy-pedagogik masala hisoblanadi.

Amaliy kuzatuvlar va ta'lim tajribasi shuni ko'rsatadiki, an'anaviy ta'lim modellari ko'pincha o'quvchilarning tarixiy bilimlarni yod olishiga urg'u beradi, bu esa ularning tahlil qilish, baholash va xulosa chiqarish kabi yuqori darajadagi tafakkur ko'nikmalarining yetarli darajada shakllanmasligiga olib keladi. Natijada tarix ta'limining tarbiyaviy, ijtimoiy va amaliy ahamiyati to'liq namoyon bo'lmaydi. Kompetensiyaviy yondashuv esa tarixiy bilimlarni o'zlashtirishni faol bilish jarayoni bilan uyg'unlashtirib, o'quvchilarning tafakkur faoliyatini faollashtirishga xizmat qiladi.

Davlat ta'lim standartlari va o'quv dasturlarida kompetensiyaviy yondashuvning joriy etilishi tarix fanini o'qitishda metodik yondashuvlarni qayta ko'rib chiqishni taqozo etadi. Tarix darslarida mazkur yondashuvni samarali amalga oshirish uchun o'qituvchilarda tegishli metodik bilim va ko'nikmalarni shakllantirish, dars jarayonini kompetensiyalar asosida loyihalash hamda baholash mezonlarini takomillashtirish zarur. Bu esa kompetensiyaviy yondashuvning metodik asoslarini ilmiy jihatdan chuqur o'rganishni talab etadi.

Shu sababli, tarix darslarida kompetensiyaviy yondashuvni amalga oshirishning metodik asoslarini tadqiq etish ta'lim jarayonini zamonaviy talablar asosida takomillashtirish, o'quvchilarda tarixiy tafakkur va fuqarolik kompetensiyalarini shakllantirish hamda tarix ta'limining samaradorligini oshirish uchun muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, tarix darslarida kompetensiyaviy yondashuvni amalga oshirish ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim pedagogik ahamiyatga ega. Ushbu yondashuv o'quvchilarda tarixiy bilimlarni faqat eslab qolish emas, balki ularni tahlil qilish, baholash va real hayotiy vaziyatlarda qo'llay olish ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Natijada tarix ta'limi o'quvchi shaxsining intellektual va ijtimoiy rivojiga yo'naltirilgan uzviy jarayonga aylanadi.

Kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan tarix darslari o'quvchilarning tarixiy tafakkuri, tanqidiy fikrlashi, manbalar bilan ishlash malakasi hamda fuqarolik ongini rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Muammoli ta'lim, loyiha faoliyati, interfaol metodlar va tarixiy hujjatlar bilan ishlash kabi metodik vositalar o'quvchilarning faolligini oshirib, ularni ta'lim jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi.

Shuningdek, kompetensiyaviy yondashuvni samarali amalga oshirish tarix fani o'qituvchisidan yuqori metodik tayyorgarlik, darsni oldindan puxta loyihalash va baholash tizimini kompetensiyalar asosida tashkil etishni talab etadi. Xulosa qilib

aytganda, tarix darslarida kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarda barqaror tarixiy va ijtimoiy kompetensiyalarni shakllantirish hamda zamonaviy ta'lim talablariga mos kadrlar tayyorlashda muhim omil hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abduqodirov A.A. Ta'limda kompetensiyaviy yondashuv asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
2. Begimqulov U.Sh. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
3. G'afforova T.X. Tarix ta'limida metodik yondashuvlar. – Toshkent: Akademnashr, 2021.
4. Jo'raev R.X. Pedagogik texnologiyalar va ta'lim samaradorligi. – Toshkent: Sharq, 2017.
5. Karimov I.A. Tarixiy tafakkur va milliy ong. – Toshkent: Ma'naviyat, 2016.
6. Qosimova K., Matjonov S. Tarix fanini o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2020.
7. Saidov A.A. Kompetensiyaviy ta'lim va baholash tizimi. – Toshkent: Fan, 2022.
8. Sharipova M.T. Tarix darslarida interfaol metodlar. – Toshkent: Innovatsiya, 2019.